

УДК 338.436 (477)

КЛАСИФІКАЦІЯ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

ВАЛЕРІЙ ІЛЬІН,

кандидат економічних наук, асистент Луганського національного аграрного університету

У сучасних умовах в Україні прискорилися процеси інтеграційних трансформацій в аграрному секторі економіки. У статті подано класифікацію корпоративних структур аграрного сектора за формою та механізмами злиття та поглинання, шляхами виникнення й становлення, основними національними рисами вітчизняних корпорацій, типами об'єднань підприємств у галузях АПК, механізмами й методами поглинання сільгоспідприємств, укладеними матеріальними й фінансовими ресурсами та цільовими задачами.

Ключові слова: інтеграційні трансформації, аграрні корпорації, аграрні холдинги, горизонтальні й вертикальні зв'язки, перспективи та наслідки розвитку.

Постановка проблеми. Аграрна реформа в Україні має ряд позитивних наслідків. Але ефект від становлення приватної власності селян на землю та майно значною мірою залежить від вибору ефективних форм господарювання, стану суспільних відносин між суб'єктами внутрішнього (власники та орендарі землі й майна, менеджери, наймані працівники) та зовнішнього (держава в особі органів влади, конкуренти, посередники, кінцеві споживачі та ін.) середовищ. На сучасному етапі постприватизаційного розвитку економічних відносин в аграрному секторі ситуація потребує не лише використання конкурентних переваг виробничого характеру, але й урахування ефекту синергії, який можливо отримати при виборі раціональної організаційно-правової форми підприємств і їх об'єднань.

Членство нашої країни в СОТ обумовлює необхідність формування суб'єктів агробізнесу, спроможних протистояти експансії потужного комерційного посередницького капіталу. Це потребує стимулювання розвитку в Україні агроструктур, здатних використовувати весь комплекс конкурентних переваг в умовах глобалізації.

Індивідуальне підприємництво в сільському господарстві без спільного виходу на наступні за виробництвом сфери агробізнесу не може забезпечити достатній для розширеного відтворення рівень ефективності господарювання та одержання вагомих доходів власниками земельних і майнових паїв. Одним із перспективних варіантів вирішення зазначених проблем є корпоративний устрій, який дозволяє за рахунок ряду синергій значно підвищити фактичний та перспективний потенціали сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика корпоративних відносин, їх становлення, можливі шляхи розвитку й поширення в аграрному секторі економіки України досліджені недостатньо, а потреба в їх науковому осмисленні відчувається все гостріше.

Теоретико-методологічним та практичним аспектам розвитку аграрних корпоративних структур та

корпорацій присвячено багато наукових робіт. Серед закордонних дослідників слід виділити праці І. Ансоффа, Г. Грефа, В. Ключака, Б. Лессера, І. Ушачова та ін.

Вагомий внесок у дослідження проблематики розвитку корпоративних відносин зробили вітчизняні вчені-економісти А. М. Білоченко, В. І. Богачов, А. Г. Борщ, В. І. Голіков, В. М. Гончаров, В. В. Зіновчук, О. В. Кочетков, М. Й. Малік, О. М. Могильний, Л. В. Молдаван, М. І. Небава, Т. О. Осташко, В. Н. Парсяк, О. С. Поважний, В. О. Проценко, П. Т. Саблук, В. Г. Ткаченко, Є. О. Фірсов, Р. В. Шуляр, В. В. Юрчишин та ін.

Аналіз монографічних джерел дає можливість зробити висновок, що корпоративні форми організації бізнесу відрізняються, в основному, за формою злиття (процес налагодження взаємовідносин між компаніями й трансформування їх юридичного статусу) та механізмами злиття (способи об'єднання й координації діяльності окремих підприємств на базі акціонерної власності (субординації) та договірних відносин (координації) [8, с. 27].

Перші з них забезпечують управління підприємствами завдяки субординаційному характеру зв'язків за умов фінансової незалежності та централізації частини важливих управлінських функцій. Другі створюють можливості для координації діяльності, виконання спільних виробничих та управлінських функцій, але не створюють умов для контролю й підпорядкування [1, с. 43-44, 126-152; 2; 3; 6; 8, с. 27-28].

Разом із тим, сучасна економічна ситуація та розвиток форми корпоративної власності в нашій країні потребують перегляду напрямків аналізу та характеристик роботи агропромислового підприємства. З огляду на це, метою публікації є обґрунтування принципів класифікації корпоративних структур аграрного сектора України.

Виклад основного матеріалу. До координаційних об'єднань у сільському господарстві, на наш погляд, слід віднести союз, асоціацію, синдикат, консорціум, конгломерат. До субординаційних: холдинг чистий (майновий), промислово-фінансові групи, хол-

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.

динг управлінський (договірний). До координаційно-субординаційних: холдинг змішаний, концерн, франчайзинг. Основу наведеної класифікації визначають взаємозалежність учасників корпорації; узгодження інтересів учасників; відповідальність.

Повністю відповідають визначенню "корпорація" об'єднання субординаційного та координаційно-субординаційного типу, тоді як об'єднання координаційного типу за звичай вирішують обмежене коло функцій.

У агропромисловій сфері України існують різні шляхи виникнення й становлення корпоративних структур.

Перший. Перетворення колишніх державних господарських об'єднань на організації корпоративного типу (ВАТ "Галактон", корпорація "Кременчугм'ясо", ВАТ "Коровай", АТЗТ "Луганськм'ясопром" та ін.).

Другий. Еволюційний розвиток фірм, що виникли як підприємницькі структури в аграрній сфері й трансформувалися в процесі становлення ринкових відносин в Україні (група компаній "Агро-Агротон", ТОВ "Кернел", Агропромисловий Концерн "Колос", ВАТ "Миронівський хлібопродукт", ТОВ "Земля і воля" та ін.).

Третій. Формування, що виникли внаслідок перекидання в АПК капіталу колишніх державних промислових підприємств (ДП "Ілліч-агро Донбас", ДП "Ілліч-агро Умань", ДП "Ілліч-агро Крим", ДП "Ілліч-агро Запоріжжя", ДП "Ілліч-агро Рибак", агрофірма "Шахтар", агрогосподарство ТОВ "Концерн "Енерго" та ін.).

Четвертий. Створення корпоративних структур, джерелами становлення яких є зовнішні надходження - ресурси міжнародних фінансових організацій та окремих іноземних компаній (ТОВ СП "Нібулон", ТОВ "Bunge-Україна" тощо).

За механізмами злиття та поглинання слід визнати:

1. Формування, засновані на частковому об'єднанні власності юридичних і фізичних осіб. Партнери агропромислової корпоративної структури втрачають свою економічну незалежність тільки щодо частини капіталу, яка передається ними в колективну власність. Такі формування найчастіше створюються у формі АТ, основною функцією яких є міжгалузеве виробництво. У подібних моделях один із партнерів є інтегратором, він функціонує як юридична особа. На його баланс передаються паї, акції, частки інших суб'єктів корпоративного формування (наприклад, ДП Маріупольського металургійного комбінату ім. Ілліча).

2. Інтегровані формування, що створюються через повне злиття активів партнерів. Усі учасники таких об'єднань утрачають юридичну й економічну самостійність. Вони стають підрозділами новоствореної організаційно-господарської системи. При такій моделі інтегрованої структури можливі два варіанти: створення міжгалузевого підприємства (АТ або іншої організаційно-правової форми) з оформленням юридичної особи або трансформація в міжгалузеве підприємство одного з партнерів, зареєстрованого як самостійна юридична особа, технологічно або економічно пов'язаного з агропромисловим виробництвом (наприклад, Група компаній "Агро-Агротон").

3. Організація, що створюється на основі інституціональної одиниці з використанням тільки її власності. Розширюється сфера виробничої діяльності суб'єкта господарювання за рахунок підключення до нього одного або декількох ланцюжків агропромислової сфери у формі внутрішньогосподарських структур та через його диверсифікацію. Такі об'єднан-

ня можуть створюватися на базі сільськогосподарських, переробних та сервісних підприємств (наприклад, ТОВ "Земля і воля" Бобровицького району Чернігівської області, що має власний цукрозавод).

Окрім корпоративних існують інтегровані структури, що поєднали кошти для створення загального керуючого та координуючого органу, і такі, що ведуть свою діяльність на основі довго- або короткотермінових договорів. У такій моделі всі учасники інтеграційних трансформацій мають статус юридичної особи. Їх економічна свобода обмежена тільки зобов'язаннями за угодами. До таких формувань належать різні союзи та асоціації (наприклад, асоціація "Укрптахопром").

Узагальнення нами монографічних досліджень дозволило визначити такі основні національні риси вітчизняних корпорацій:

1) у великих та середніх корпораціях власність сконцентрована в зовнішніх інвесторів;

2) для невеликих підприємств АПК характерна модель корпоративного управління "приватного підприємства" - суміщення функцій власників і менеджерів. Директор є основним власником, інший управлінський склад і працівники - дрібними акціонерами;

3) протиріччя між підпорядкованим статусом найманих працівників та їх зростаючою незалежністю, впливовістю і творчою ініціативою, що заважає розвитку корпоратизму;

4) тенденція до максимальної непрозорості структури власності;

5) основним мотивом утворення корпоративних структур є зниження ризику невиконання зобов'язань сільгосптоваровиробниками, а також існування трансакційних витрат, відсутність договірної дисципліни, непрозорість ринку, вузькість каналів збуту, підвищення ступеня повернення вкладень.

Корпоративні відносини в різних галузях поширені в країнах із ринковою економікою. Корпорація тут є формою підприємництва, яка передбачає долю приватну власність, юридичний статус і делегування функцій управління професійним менеджерам. Корпорації здебільшого ототожнюються із корпоративними підприємствами, управління в яких здійснюється в інтересах власників й акціонерів, що одержало назву корпоративного управління, а фінанси таких підприємств належать до корпоративних фінансів. Системи корпоративного управління в різних країнах відрізняються за основними групами акціонерів; концентрацією акціонерного капіталу; кількістю емітентів, акції яких перебувають в обігу на фондовому ринку; інфраструктурою фондового ринку; пріоритетами поведінки акціонерів при зниженні ефективності діяльності АТ та кількості колегіальних органів управління.

Через об'єднання комерційного й некомерційного характеру сільське господарство в країнах із ринковою економікою поступово охоплює всі сфери агробізнесу. Цей термін відображає широкомасштабний характер аграрних інтегрованих структур у сучасній економіці й уключає в себе весь комплекс сфер ланцюжка: виробництво сільгосппродукції - зберігання - переробка - збут. Це зумовлює необхідність якнайтіснішого співробітництва суб'єктів агробізнесу в складі кооперативів та одночасно є приводом для їх усе частішого переходу в руки корпорацій - від невеликих родинних компаній до гігантських конгломератів.

Робота цих компаній вважається в усьому діловому світі надто успішною. Попри невелику рентабельність продажу, вони повністю виконують функ-

цію представників інтересів дрібних продуцентів-членів на загальнонаціональному та світовому ринках. Так, компанія "Cargill" була заснована в США в 1865 р. на базі одного елеватора. На сьогодні вона є міжнародною компанією, яка спеціалізується на торгівлі й зберіганні (в основному зерна), виробництві й розповсюдженні сільськогосподарської, промислової та харчової продукції. У робочому штаті задіяні 142 тис. співробітників у 61 державі світу. Загальний оборот компанії у 2006 р. склав 75,2 млрд дол. Окрім аграрного бізнесу, "Cargill" займається фінансовим консультуванням, торгівлею енергоносіями, купівлею безнадійних активів і корпоративних боргів.

В Україні "Cargill" працює з 1991 р. Компанії належить ТОВ "Комбінат Cargill" (Донецька обл.), який займається переробкою насіння соняшника.

Серед ТНК, що займають провідні позиції на ринку продовольства СНД, слід відзначити компанію "Bunge Ltd", що входить в десятку найпотужніших компаній США і спеціалізується на продажу бутильованої олії.

Український підрозділ компанії ТОВ "Bunge Україна" в 2006-2011 рр. планує інвестувати у свої підприємства (Дніпропетровський МЕЗ, будівництво Іллічівського МЕЗу, Одеський, Дніпропетровський, Кіровоградський, Запорізький, Кримський елеватори) 350 млн дол.

На сьогодні метою підрозділу агробізнесу компанії є створення інтегрованого ланцюга від поля до олії-сирцю, шроту й інших напівфабрикатів через співробітництво з постачальниками насіння, добрив й агрохімії, розвиток проектів із забезпечення сільгоспвиробників матеріальними ресурсами в обмін на їх продукцію, розвиток елеваторного бізнесу, збут олії та шроту, розвиток внутрішньої торгівлі сировиною, розробку логістичних проектів в агробізнесі.

Інтеграція України до міжнародного співтовариства призводить, окрім іншого, до активізації роботи на вітчизняному аграрному ринку цієї та інших зацікавлених ТНК. На першому ж етапі тільки за рахунок синергійного ефекту національні корпорації не зможуть конкурувати зі світовими гігантами агробізнесу. Концентрація й централізація виробництва та капіталу - об'єктивна необхідність, яка торкнулася вже всіх країн СНД. Так, наприклад, російські аграрні корпорації без державної підтримки набагато більш конкурентоспроможні на внутрішньому й зовнішньому ринках. На аграрні корпорації й аграрно-промислові організації вже в 2003-2007 рр. у РФ припадало 84,1 % виробництва зерна, 88,8 % коренеплодів цукрових буряків, 76,9 % - насіння соняшника, 44,3 % - м'яса, 46,1 % - молока, 73,0 % - яєць. Контрольні пакети більшості агрофірм належать державі.

В агробізнесі Росії функціонують 90 великих холдингів і 14 фінансово-промислових груп. Усі ці підприємства здійснюють інтегроване виробництво, переробку й реалізацію сільгосппродукції.

Так, агрохолдинг "Гетекс" створений у 2002 р. групою підприємств із різними формами власності для організації виробництва (12 господарств із площею ріллі 120 тис. га, 20 - у процесі поглинання) і збуту сільгосппродукції (7 підприємств). Крім цього, до холдингу входять ряд підприємств зі зберігання й переробки зерна, що мають свої термінали.

Заслугує на увагу досвід ВАТ "Група компаній "Агрохолдинг" (1992 р.), створеного в Курській області, яке сконцентрувало капітал понад 70 підрозділів-учасників (працівників - понад 20 тис. осіб). До складу компанії увійшли підприємства з продажу (Торговий дім "Агрохолдинг"), зберігання та переробки зерна й насіння соняшника, 9 птахо-

фабрик, 4 промислових свинокомплекси на 110 тис. гол., Копишевський м'ясокомбінат. Інвесторами холдингу були АКБ "Курськпромбанк" та іноземні інвестори, якими профінансовано більшість інвестиційних проектів. Інвестори постійно контролюють ефективність розміщених інвестицій.

У 2000 р. у Белгородській області було створено 23 об'єднання холдингового типу, до складу яких увійшли 266 сільгосппідприємств, що знаходилися на межі банкрутства. Інвестиції, спрямовані на технічне переоснащення, обчислюються мільярдами рублів.

Агрохолдинг є групою юридичних самостійних компаній, які розвиваються на принципах самодостатності. Податки сплачуються ними за місцем розташування в регіональні бюджети. Головне підприємство агрохолдингу володіє контрольним пакетом акцій підприємств-учасників, здійснює поточне управління їх діяльністю, планує й розподіляє всі фінансові й товарні потоки, проводить єдину інвестиційну політику. Дохід від реалізації кінцевої продукції розподіляється між учасниками відповідно до понесених витрат. Вступ до холдингу обумовлюється переважно відсутністю власних оборотних коштів.

В Орловській області інтеграторами сільськогосподарських, переробних й обслуговуючих підприємств були районні управління сільського господарства. Більше половини підприємств АПК увійшли до складу 4 великих агропромислових формувань, які діють за принципом холдингів.

Російські аграрні корпорації, як уже зазначалося, без державної підтримки набагато більш конкурентоспроможні на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Асоціація "Агропромислова корпорація "Стоїленська Нива" (2000 р.) - вертикально інтегрований холдинг, що об'єднує сільгосппідприємства Белгородської, Тамбовської, Воронежської, Курської і Смоленської областей Російської Федерації. Серед підприємств сільського господарства 16 - ВАТ, 1 - ЗАТ, 1 - ТОВ; серед агропереробних - 12 - ВАТ, 4 - ТОВ; серед допоміжних - 1 - ВАТ, 2 - ТОВ. Основна задача менеджменту компанії - збільшення вартості активів за рахунок управління підприємством, правильного позиціонування на ринку, впровадження нових технологій, створення ефективних механізмів корпоративного контролю. Обсяг реалізації за 2006 р. - 281 млн дол.

ВАТ "Група "Разгуляй" (1992 р.) налічує 56 підприємств (13 зернових елеваторів, 4 круп'яні і 6 борошномельних заводів, 12 цукрових заводів, 1 молочно-консервний комбінат, 20 аграрних підприємств).

Прикладів подібного господарювання в Росії останнім часом стає більше, процес створення корпоративних структур в аграрному секторі економіки набуває рис системного. Тому для посилення конкуренції на ринку продовольства та формування адекватної поведінки його суб'єктів, оцінки зовнішнім середовищем проводиться рейтингування сільгосппідприємств. Міністерство сільського господарства Росії за участю науковців із 1998 р. проводить підсумки конкурсу серед суб'єктів агробізнесу (у 2006 р. - більше 20 тис. великих та середніх сільгосппідприємств), із яких найефективніші включені до загальноекономічного Клубу "Агро-300" і 10 галузевих клубів. За спеціалізацією це зернові (32 %), птахівничі (31 %), м'ясо-молочні господарства (18 %). За ОПФ у 2006 р. у Клубі домінують - 54,3 % АТ, 16,7 % - сільгоспкооперативи, 14,3 % - державні унітарні підприємства.

На частку 300 членів клубу припадає лише 1,6 % від загальної кількості сільгосп підприємств Росії. Вони виробили 25,2 % товарної продукції від загальної кількості сільгосп підприємств, у т. ч. 31 % тваринницької, й отримали від своєї діяльності 75 % прибутку. За цей період вони збільшили площу сільгоспугідь на 9 %, тоді як усі інші скоротили її на 20,7 %.

Різного роду об'єднання підприємств не нові й для українського села, більше того - багато із сучасних об'єднань мають тривалу історію. В Україні слід виокремити серед об'єднань підприємств асоціації галузевого характеру, що сформувалися в основному на базі виробничих об'єднань.

Окрім ТНК та галузевих асоціацій, підприємства АПК займають незначну, але таку, що відрізняється значним динамізмом, нішу в структурі промислово-фінансових груп (ПФГ) України. При цьому деякі ПФГ України поступово стають ТНК. Усе частіше підприємства АПК України беруть участь у щорічних рейтингах галузевих лідерів (крім сільського господарства) і за рівнем динаміки розвитку (за приростом чистого доходу).

Іноземні компанії контролюють значну частку української економіки, зокрема АПК. При цьому більшість ТНК й українських ПФГ займаються переробкою сільгосппродукції й одиниці - її виробництвом. Швидше винятком із правил є робота ВАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча" щодо розвитку власного агропромислового комплексу. На сьогодні агрокомплекс об'єднує 40 агроцехів. Деяко подібне спостерігаємо в агрофірмі "Шахтар" - підприємстві шахти ім. Засядька Слов'янського району Донецької області. Шахта інвестувала в сільське господарство більше 400 млн грн. До складу агрофірми входить 24 філіали в Донецькій та Харківській областях, комбикормовий завод, молокозавод, м'ясокомбінати.

Найпотужніші та найдинамічніші компанії АПК України, як і Росії, Казахстану, інших країн із транзитивною економікою - корпоративного типу (ТОВ "Корпорація "Агро-Союз", ТОВ СП "Нібулон", ТОВ "Лотуре", АТЗТ "Миронівський хлібопродукт", ЗАТ "Комплекс "Агромарс", компанія "Верес").

Наявність об'єднань підприємств у галузях АПК представлена в табл. 1.

Таблиця 1. - Наявність об'єднань підприємств у галузях АПК України¹

Галузь	Назва	Мета
Зерновиробництво	Українська зернова асоціація	Збільшення виробництва зернової продукції національними виробниками, розширення експорту та забезпечення продовольчої безпеки держави в стратегічній сировині
Птахівництво	Асоціація „Союз птахівників України”	Забезпечення населення м'ясом птиці, формування вітчизняного ринку, захист національного виробництва
Племінна справа	Національне об'єднання з племінної справи у тваринництві „Укрплемоб'єднання”	Розвиток генетичних досліджень у виведенні нових високопродуктивних тварин, впровадження інноваційних технологій у тваринництві
Сільське господарство в цілому	Асоціація фермерів та приватних землевласників України	Захист економічних інтересів селян, у т. ч. фермерів, та приватизація землі
	Аграрна конфедерація України	Об'єднання професійних організацій у галузі АПК, виробників, переробників та сервісних служб аграрного сектора задля створення сприятливих умов для прибуткового бізнесу шляхом впровадження новітніх технологій господарювання, а також ефективної діяльності на агропромисловому ринку України
Молокопереробка	Союз молокопереробників України, Національна асоціація молочників України „Укрмолпром”	Поглиблення переробки сирого молока, забезпечення населення якісними молокопродуктами, розвиток внутрішнього та вихід на закордонні ринки вітчизняних виробників, підвищення якості
М'ясопереробка	Національна асоціація виробників м'яса та м'ясопродукції України, Асоціація „Тваринпром”	Поглиблення переробки сирого м'яса, забезпечення населення якісними м'ясопродуктами, розвиток внутрішнього та вихід на закордонні ринки вітчизняних виробників, підвищення якості
Виробництво засобів виробництва для сільського господарства	Асоціація виробників засобів захисту рослин	Впровадження єдиної екологічно безпечної системи захисту рослин та розробка нових сучасних препаратів
Дорадництво	Асоціація дорадчих служб	Координування діяльності з поширення досвіду в регіонах, обміні матеріалами, а також в організації тренінгів персоналу таких центрів, їх інституційному розвитку та забезпечення підтримки на загальнонаціональному рівні

¹ Складено автором за джерелами: [4, 5]

Зокрема, у галузі зерновиробництва працює Українська зернова асоціація; птахівництва - Асоціація "Союз птахівників України"; племінної справи - Національне об'єднання з племінної справи у тваринництві "Укрплемоб'єднання"; молокопереробки - Союз молокопереробників України, Національна асоціація молочників України "Укрмолпром"; м'ясопереробки - Національна асоціація виробників м'яса та м'ясопродукції України, Асоціація "Тваринпром"; виробництва засобів виробництва для сільського господарства - Асоціація виробників засобів захисту рослин; дорадництва - Асоціація дорадчих служб; у сільському господарстві в цілому - Асоціація фермерів та приватних землевласників України, Аграрна конфедерація України.

Із проведеного дослідження видно, що в аграрній сфері немає єдиної схеми корпоратизації та форми організаційних структур аграрних корпорацій. Так, при класифікації корпоративних форм агропромислової інтеграції можуть бути використані такі ознаки: рівень консолідації; рівень виробничо-фінансової самостійності підприємств; їх склад.

Підприємства, що створюють корпоративну структуру, ідуть на консолідацію основних засобів шляхом злиття та об'єднують своє майно, при цьому вони втрачають свою юридичну й фінансову самостійність. Злиття може здійснюватися або шляхом простого об'єднання капіталів двох чи більше підприємств, або шляхом покупки одного підприємства іншим.

Для агропромислових корпоративних груп, заснованих на партнерстві, характерне створення центральної компанії у формі некомерційної асоціації, яка не займається фінансово-економічною діяльністю. Об'єднання активів підприємств відбувається в рамках їхньої спільної діяльності, без передачі у власність центральної компанії. Частіше за все - це угоди про спільну діяльність. Таке об'єднання нерідко має тимчасовий характер і використовується для реалізації конкретної програми.

Для корпоративних груп, заснованих на ієрархії, головним способом об'єднання активів є консолідація в центральній компанії пакетів акцій підприємств-учасників. У результаті будується система "основне підприємство - дочірнє підприємство", що фактично являє собою холдинг.

Переважна частина інтеграційних процесів в аграрному секторі України може бути віднесена до поглинань, під якими розуміється встановлення контролю поглинаючою компанією над тією, що поглинається. Механізми й методи поглинання сільгосп-підприємств можна розділити на 4 групи:

- 1) поглинання за згодою більшості акціонерів або пайщиків сільськогосподарської організації;
- 2) поглинання шляхом придбання акцій (паїв) у власників;
- 3) поглинання в ході банкрутства;
- 4) поглинання шляхом придбання акцій на вторинному ринку.

У вітчизняному агробізнесі, на відміну від розвинутих країн, поки що мало прикладів цивілізованого поглинання компаній.

Процеси поглинання в Україні мають деякі загальні риси: угоди щодо поглинання українських підприємств проходять, в основному, поза біржовим фондовим ринком, у т. ч. через непрозорість аграрного підприємництва в Україні в цілому. Вітчизняні поглинаючі підприємства бажають придбати активи суб'єкта, що поглинається, за мінімальною ціною. Лише одиниці українських компаній сплачу-

ють дивіденди своїм дрібним акціонерам, і ті продають цінні папери за мінімальною ціною. Широко використовується нецивілізована процедура доведення підприємств до банкрутства.

Із проведеного дослідження видно, що форми організаційних структур аграрних корпорацій відрізняються за кількістю - вкладеними матеріальними й фінансовими ресурсами і якісно - за цільовими задачами:

1. Об'єднання декількох господарюючих суб'єктів з метою створення замкнутого циклу (єдина юридична особа, єдиний розрахунковий центр) - суб'єкти, що входять у таку організацію, утрачають юридичний статус, залишаючись самостійними в господарській діяльності.

2. Взаємодіючі на постійній (довговірній) основі декілька самостійних юридичних осіб (виробництво, переробка, реалізація) з метою першочергового забезпечення переробних підприємств сільгоспсировиною.

3. Агрокорпоративна організація як наслідок розширення переробних підприємств з метою стабільної забезпеченості сільгоспсировиною - власне виробництво на орендованій землі та майні, поетапна купівля того чи іншого (особливо якщо відбувається банкрутство) причетного сільгосппідприємства.

4. Організація власних переробних підприємств сільгосппідприємствами, що ефективно функціонують.

5. Асоціація фермерських господарств (колективно-дольова власність), що для організації переробного підприємства консолідують частку своїх фінансових і матеріальних активів.

Висновки

1. Представлені дослідження дають змогу визначити основні класифікаційні ознаки при характеристиці аграрних корпорацій:

- 1) за формою злиття;
- 2) за механізмами злиття й поглинання;
- 3) за шляхами виникнення й становлення;
- 4) за галузевими ознаками;
- 5) за цільовими задачами.

Наведені ознаки дозволяють прокласифікувати будь-яку аграрну корпорацію або їх сукупність.

2. Проведене порівняння ряду характеристик за зазначеними класифікаційними ознаками аграрних корпорацій України та Російської Федерації. Виявлено, що російський агробізнес більш відкритий, має більшу частку державної власності у вартості активів, більш чітку структурування, є більш корпоративним, а російські корпорації представлені в основному аграрними холдингами із замкненим циклом виробництва. Отримані в результаті дослідження дані дають змогу запропонувати зазначені позитивні моменти формування й функціонування російської агропродовольчої сфери для посилення конкурентних позицій на вітчизняному і міжнародному ринках у практику українських аграрних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аграрная реформа в Украине: результаты, проблемы, перспективы завершения / [Ткаченко В. Г., Богачёв В. И., Бабак Ю. Н. и др.]; под ред. В. Г. Ткаченко и В. И. Богачёва. - Луганск: "Книжковий світ", 2006. - 228, [43-44, 72-83, 126-152] с.
2. Гончаров В. Н. Организационно-правовые модели внутренней организации финансов / В. Н. Гончаров, А. А. Кузнецов // Вісник Хмельницького національного університету. - 2005. - № 4. - Ч. 2., Т. 3. - С. 19-21.

3. Єфанов В. А. Формування механізмів горизонтальної інтеграції в процесі трансформації госпрозрахункових відносин аграрних підприємств / В. А. Єфанов, І. М. Пономаренко / Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету Вісник ХНАУ. Серія : "Економіка АПК і природокористування". - 2006. - № 1. - С. 117-121.

4. Журнал "Компаньйон" [Електронний ресурс] : офіційний сайт. - Режим доступу : <http://www.companion.ua>.

5. Журнал "Про Агро-Новости" [Електронний ресурс] : офіційний сайт. - Режим доступу : <http://www.proagro.com.ua>.

6. Мартіянова М. П. Оцінка ефективності створення і функціонування холдингової компанії : автореф. дис. на здобут-

тя наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / М. П. Мартіянова. - Харків, 2003. - 17 с.

7. Наиболее динамичные предприятия в составе украинских промышленно-финансовых групп и холдинговых компаний в 2006 г. // Всеукраинская рейтинговая программа Гвардия. - Апрель 2006.

8. Планування соціально-економічного розвитку підприємств / [Кузьмін О. Є., Фещур Р. В., Шуляр Р. В. та ін.] - Львів : Національний університет "Львівська політехніка", Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, 2007. - 449, [26-29] с.

V. Il'in

KLASIFIKACIYA CORPORATE STRUCTURES AGRARIAN TO THE SECTOR OF ECONOMY

In modern terms in Ukraine the processes of integration transformations became more frequent in the agrarian sector of economy. In the article classification of corporate structures is given agrarian a sector after a form and mechanisms of confluence, by the ways of origin and becoming of corporate structures, mechanisms of confluence and absorption, basic national lines of domestic corporations, types of associations of enterprises in industries of APK, mechanisms and methods of absorption of agrarian enterprises, inlaid financial and financial resources and having a special purpose tasks.

Key words: integration transformations, agrarian corporations, agrarian holding companies, horizontal and vertical ties, prospects and consequences of development.

© В. Ільїн

Надійшла до редакції 26.06.2009

УДК 368:366.4

СТРАХУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

ВАЛЕНТИНА ШЕПЦІЛОВА,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри біржової і банківської справи
Донецького державного університету управління*

ОЛЬГА ДУДЕНКО,

Донецький державний університет управління

У статті розглянуто основні види страхування, пов'язані зі страховим захистом підприємницької діяльності, представлено аналіз динаміки ринку страхових послуг в Україні. Досліджено необхідність страхового захисту підприємств у сучасних умовах господарювання, обґрунтовано важливість вибору підходів до страхування підприємницької діяльності як одного з інструментів управління ризиками.

Ключові слова: страхування, ризик, страховий ринок, підприємницька діяльність.

Постановка проблеми. Поняття підприємницької діяльності охоплює всі суб'єкти господарювання, якими виробляється валовий внутрішній продукт. Об'єктами ризику підприємницької діяльності є трудові ресурси, майно підприємства, фінансові ресурси, інформація. Із урахуванням кругообігу за-

собів у процесі товарного виробництва страховий захист підприємця може бути забезпечений різними видами страхування майна, що гарантують компенсацію збитку від стихійних лих, аварій, інших небажаних подій. Сьогодні підприємницька діяльність вимагає широкого спектру страхових

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.